

Новікова О.Ф.,

д.е.н., професор

Інституту економіки промисловості НАН України,

м. Київ

Сидорчук О.Г.,

к. держ. уп., доцент

Львівського регіонального інституту державного управління

НАДУ при Президентіві України,

м. Львів

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У КОНТЕКСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Розкрито ризики та загрози розвитку людського потенціалу в умовах системної кризи, воєнного конфлікту. Обґрунтовано чинники зовнішнього впливу на забезпечення людського розвитку. Визначено недоліки та перешкоди системи державного управління щодо збереження формування, використання та розвитку людського потенціалу. Запропоновано стратегічні напрями модернізації державного управління, які сприяють збереженню людського потенціалу України.

Ключові слова: *модернізація, державне управління, людський потенціал, ризики та небезпеки, системна криза, розвиток*

Актуальність теми дослідження спрямованої на модернізацію державного управління на збереження та розвиток людського потенціалу в Україні в умовах системної кризи, воєнного конфлікту та зовнішньої та внутрішньої нестабільності є пріоритетною. Країна опинилася у такому стані, що людські втрати стали загрозою національній безпеці. Відбуваються процеси, які поставили вкрай складні завдання перед владною елітою, коли одночасно необхідно здійснювати вибір між територіальною цілісністю та збереженням людського потенціалу між позиціонуванням євроінтеграції та втратами в економічній, воєнній, інформаційній, політичній сферах у відносинах з Росією. У будь-якому разі національним інтересом повинно стати збереження і розвиток людського потенціалу в умовах обмежених можливостей, створення нації умов для її гідного існування та оптимістичних перспектив. Аналіз інституційного забезпечення розв'язання визначених проблем свідчить про відсутність підстав для досягнення визначених цілей. З одного боку, у жодному правовому положенні, що регламентує діяльність органів виконавчої влади (міністерства, департаменти, держслужби, інспекції тощо) не містяться повноваження, компетенції, обов'язки, відповідальність за стан людського потенціалу, його збереження, формування, використання та розвиток. Значним досягненням є інформаційне забезпечення розвитку людського потенціалу, яке завдяки розробленій та апробованій Держкомстатом України та НАН України Методиці розрахунку людського розвитку регіонів України, що дає можливість відстежувати за областями країни цей стан. Але використання в управлінській практиці результатів моніторингу розвитку людського потенціалу для оцінки діяльності органів регіонального управління не відбувається і не приймаються управлінські рішення, яких потребує визначений стан. Загострення в Україні ситуації, пов'язаною з зовнішньою та внутрішньою кризою, з довготривалим воєнним конфліктом у Східних регіонах, а також негативними наслідками для

його населення, яке потерпає від реальних ризиків для життя, набуття інвалідності, втрати здоров'я, житла, власності, а також потурання правами людини тощо. Для населення, яке виїхало з Донбасу і стало у статусі вимушених переселенців (без житла, роботи, коштів для існування) можливостей задіяти свій життєвий потенціал повноцінно з користю для себе та країни майже немає.

Постановка проблеми. Визначені обставини підкреслюють необхідність модернізації державного управління, спрямованого на збереження української нації, створенні умов для її розвитку. Необхідно надати відповіді на виклики як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, суспільні перетворення перевести у конструктивне русло, зорієнтувати суспільні інститути на забезпечення та розвиток людського потенціалу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові публікації з проблем модернізації державного управління спрямованого на розвиток людського потенціалу поширені в Інституті демографії та соціальних досліджень НАН України, де проводяться під керівництвом Е.Лібанової наукові дослідження з проблем розвитку людського потенціалу. Але вони всі стосуються стабільних умов розвитку держави. Ця наукова школа спрямувала в сучасних умовах зусилля на вирішення важливої соціальної проблеми державного масштабу – проблеми вимушених переселенців. Це також стосується і інших наукових шкіл України.

Мета статті – визначити стратегічні напрями модернізації державного управління, спрямовані на збереження і розвиток людського потенціалу України.

Виклад основного матеріалу. Пошук стратегічних напрямів модернізації державного управління на користь людині потребує визначення глибинних причин внутрішнього і зовнішнього характеру, які перешкоджають збереженню якісного та кількісного складу людського потенціалу. Вплив глобальної культури є неминучим процесом, який потребує значної уваги з боку системи управління, щоб через систему регулювання суспільними відносинами зберегти національні цінності, традиції, кращі риси ментальності, національну ідентичність.

Євроінтеграційні процеси повинні носити зважений характер. Прагнення побудувати цільові орієнтири розвитку суспільства з орієнтацією на європейські соціальні норми та стандарти може мати негативні наслідки, коли немає ресурсних підстав для їх реалізації, що обумовить негативне ставлення для самого процесу. Одночасно виникають загрози іншого характеру, коли залучаються європейські стандарти суспільства споживання без прагнень створити та реалізувати національну раціональну культуру споживання.

Для українського суспільства природними рисами його внутрішнього світу є соборність, прагнення до солідарності. Їх необхідно зберігати, культивувати, розповсюджувати та розвивати. Але надається перевага запозиченню індивідуалістських суспільних відносин, які превалюють у сім'ях, колективах, регіонах та державі.

Визначні перешкоди для розвитку людського потенціалу зовнішнього характеру значно зростають у сукупності з внутрішніми чинниками, які стримують формування певних умов та можливостей. Вони мають, за систематизацією О. Панькової, значний перелік і зводяться до наступного:

- системна криза в країні, залежність економіки від політики, боротьба за владу та ресурси всередині країни, відсутність стратегій (програм) антикризового спрямування;
- відсутність протистояння зовнішньому втручання у внутрішню політику України, невміння відстоювання національних інтересів у всіх сферах національної безпеки;

- неформованість та нереалізованість моделі соціальної держави Україна, невизначеність соціальної відповідальності держави за якість та рівень життя населення, посилення соціальної нерівності, втрату людського та інтелектуального капіталу тощо;
- слабкий рівень захисту прав і свобод людини, ненаціленість системи правозахисних органів на пріоритетність захисту прав людини;
- зниження можливостей до стимулювання демографічного розвитку, підвищення рівня охорони здоров'я, впровадження стандартів здорового способу життя;
- погіршення умов для модернізації національної системи освіти;
- низький рівень ролі науки в розвитку сучасного суспільства;
- нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, відсутність демократизації управління, суб'єкт-суб'єктних відносин між владою і громадськістю;
- високий рівень тінізації відносин у трудовій і соціальній сферах;
- низький рівень довіри в системі суспільних відносин;
- нерозвиненість системи правової, політичної, економічної, соціальної, виробничої, інноваційної, корпоративної культури;
- втрата ціннісних орієнтацій, руйнування духовно-моральних норм, стереотипів поведінки, неформованість нових цінностей, недовіра старих;
- нерозвиненість системної соціальної відповідальності людини, суспільства, бізнесу, держави;
- нерозвиненість системи відстеження, попередження та мінімізації соціальних конфліктів, соціальних ризиків та небезпек;
- зростання внутрішніх міграційних рухів, пов'язаних із воєнними діями, захистом життя і здоров'я, власних переконань, перспектив зайнятості, ведення бізнесу тощо;
- зростання безробіття та злочинності;
- наміри та подальші кроки щодо реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах системної кризи.

Модернізація державного управління щодо людського розвитку вимагає послідовних дій щодо виконання міжнародних зобов'язань та національних потреб у цій сфері. Перш за все, це потребує: забезпечення правового статусу прийнятих Україною Цілей Розвитку Тисячоліття (ЦРТ), їх розробка та реалізація на державному і регіональному рівнях; подолання диференціації людського розвитку на регіональному рівні; розвиток системи державних соціальних гарантій та державних соціальних стандартів, забезпечення досягнення соціальної рівності та рівних стартових можливостей щодо здобуття освіти, охорони здоров'я, зайнятості; створення рівних умов доступу до соціальних послуг, послуг соціальної та житлово-комунальної сфери; забезпечення децентралізації соціальної політики; обґрунтування та якісне розмежування соціальних функцій держави та регіонів щодо повноважень, обов'язків і відповідальності за людський та соціальний розвиток; підвищення ефективності діяльності органів державного і регіонального управління щодо формування та реалізації соціальної політики; удосконалення оцінки діяльності органів державної та регіональної влади щодо людського і соціального розвитку; підтримання балансу між розвитком ринкової економіки та забезпеченням соціальної справедливості шляхом бюджетної, податкової, цінової політики та кредитно-валютного регулювання; приведення соціа-

льного та трудового законодавства у відповідність до вимог ефективного соціального управління; забезпечення збалансованості реформування господарського механізму та реформ у соціальній сфері; посилення громадського контролю за діяльністю державних і регіональних органів влади щодо соціального та людського розвитку; формування та запровадження системи соціальної відповідальності за стан людського і соціального розвитку на державному, регіональному та виробничому рівнях; запровадження соціального моніторингу в регіональному розрізі та забезпечення його використання при розробці й реалізації регіональних стратегій розвитку, оцінці рівня соціального самопочуття та соціальної напруженості в регіонах.

Висновки. Таким чином, рішення на всіх рівнях управління повинні виходити із пріоритетності збереження людського потенціалу країни, посилення відповідальності керівних посадових осіб держави та регіонів за втрати населення через воєнні конфлікти, невміння вести бойові дії, недотримання законодавства зі збройних сил України тощо;

створення сприятливих умов для попередження відтоку за межі країни людського й інтелектуального капіталу;

збереження національної ідентичності та відстоювання національних інтересів при прагненні до європейських соціальних стандартів; ігнорування стандартів суспільства споживання, розробку власної національної моделі культури споживання;

розробку стратегій (програм) антикризового спрямування зі стратегічними цілями збереження та розвитку людського потенціалу;

створення умов збереження та розвитку української нації, здатності особистості до самозахисту.

Список використаних джерел:

1. Соціальний потенціал сталого розвитку: інноваційні механізми формування та використання: монографія / О.І.Амоша, О.Ф.Новікова, В.П.Антонюк та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. –478с.
2. Залознова Ю.С. Соціоекономічний розвиток України в контексті глобальних і національних викликів: монографія / ЮС. Залознова; НАН України, Ін-т ек-ки пром-сті. – Київ, 2014. – 336с.
3. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, В.П. Антонюк та ін. / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2008. – 468 с.
4. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції (колективна монографія): у 2-х т. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. – 436 с.
5. Людський розвиток регіонів України: інноваційний вимір (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 316 с.

Summary. Reveals risks and dangers of human development in systemic crisis, armed conflict. Grounded factors of influence in ensuring human development. Defined gaps and obstacles public administration system to preserve creation, use and human development. A strategic directions for the modernization of public administration that contribute to preserving the human potential of Ukraine.

Key words: modernization, public administration, human potential risks and dangers systemic crisis, development.